

Asia: VN/15985/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuus)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yhdenvertaisuuslakia varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden edistämisvelvoitteen osalta. Laista ehdotetaan kumottavaksi säännökset toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisvelvoitteista, sekä kunnan velvoitteesta laatia sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatustoiminnan toimijoille yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat. Muutoksen myötä yhdenvertaisuuslaki ei enää velvoittaisi varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia laatimaan toimipaikkakohtaisia varhaiskasvatuksen toiminnallisia yhdenvertaisuussuunnitelmia. Esityksen tavoitteena on vähentää sekä kuntien että yksityisten varhaiskasvatuksen palveluntuottajien hallinnollisia velvoitteita ja niistä aiheutuvia kustannuksia.

Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta vastustaa esitettyä muutosta.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 4 artiklassa sopimusvaltioita edellytetään ryhtyvän kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin siihen sisältyvien oikeuksien täytäntöön panemiseksi. Tällä tarkoitetaan myös toimenpiteitä oikeuksien turvaamiseksi käytännössä. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti lapsen edun ensisijaisuudesta tarkentaa, että kyseessä ei ole passiivinen velvollisuus, joka kieltää syrjinnän, vaan se edellyttää valtiolta ennakoivia toimenpiteitä sen takaamiseksi, että kaikilla lapsilla on todellisuudessa yhtäläiset mahdollisuudet nauttia yleissopimuksen mukaisista oikeuksistaan (ml. Syrjintäkielto). Niin ikään Suomen Perustuslain 22 § velvoittaa, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista on aktiivisesti suojattava ja edistettävä.

Valtioneuvoston rasminvastaisen toimintaohjelman luonnoksessa hallitus esittää toteutettavaksi selvityksen varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. Toimenpide kuuluu kansalliseen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan, jonka valtioneuvosto on juuri hyväksynyt kesäkuussa 2024. Esitetty muutos on ristiriidassa kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman ja Valtioneuvoston toimintaohjelmaluonnoksen kanssa.

Yhdenvertaisuuden edistäminen on varhaiskasvatuksen perustehtävä. Lapset ja varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaavat varhaiskasvatuksen arjessa syrjintää, kuten rasismia (Alemanji, 2024; Layne & Lipponen, 2014; Siippainen, 2018). Toimipaikkakohtainen suunnitelma on varhaiskasvatuksen perustehtävää tukeva johtamisen väline: sen avulla voidaan konkretisoida, mitä yhdenvertaisuuden edistäminen tarkoittaa juuri tässä toimipaikassa ja millaisiin asioihin huomion kiinnittäminen on relevanttia tietyssä toimipaikassa tietyllä ajanhetkellä. Esityksessä ehdotetaan, että toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan siirryttäisiin järjestäjä tai palveluntuottajatasoiseen yhdenvertaisuussuunnitteluun. Tällöin henkilöstön, huoltajien ja lasten osallisuuden mahdollistaminen arkipäiväisessä suunnittelutyössä heikkenee ja yksikkökohtaiset johtamisen välineet vähenevät. Toimipaikkojen, kuten päiväkotien todellisuudet ovat toisistaan poikkeavat (Repo ym. 2019). Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi toimipaikkakohtaisesti vaihtelevia materiaaleja (esimerkiksi kirjat ja leikkivälineet). Jatkossa toimipaikkakohtaisten materiaalien arviointiin ja päivittämiseen ei systemaattisesti ohjattaisi. Sen sijaan on vaarana, että yhdenvertaisuuden edistämistyö voi jäädä liian yleiselle tasolle ja teknistyä siten, ettei se tosiasiallisesti tue yhdenvertaisuuden edistämistä (katso myös Ikävalko 2016). Toimipaikkakohtaiset puutteet tai pulmakohdat voivat jäädä huomaamatta, ja niiden korjaaminen vaikeutuu.

Mikäli toimipaikoilla olisi velvoite laatia toimipaikkakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvä suunnittelu voitaisiin toteuttaa osana sitä, mutta tällaista toimipaikkakohtaista velvoitetta ei ole. Sen sijaan valmisteilla on lakimuutos, jonka seurauksena myös järjestäjäkohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista luovuttaisiin. Kansalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kuitenkin fokuoittuu lähinnä kielellisiin eroihin ja kielen oppimisen tukemiseen (Layne, 2019). Näin ollen laajempi yhdenvertaisuuden edistäminen ja ammattilaisten työn tukeminen tämän osalta jää asiakirjassa vähäiseksi. Näiden kahden esityksen yhteisvaikutuksia ei esityksessä tarkastella.

Käytännössä hallituksen esitys ei vähennä kuntien tehtäviä, mutta heikentää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien laatua. Esityksessä ei esitetä poistettavaksi vastaavaa suunnitteluvetoa sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Toimipaikkakohtaiset suunnitelmat pitäisi jatkossakin laatia, mutta niissä huomioitaisiin ainoastaan sukupuoli, mutta ei muita syrjintäperusteita.

Esityksen mukaan se perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan. Hallitusohjelmasta ei kuitenkaan löydy kirjausta yhdenvertaisuussuunnitelmasta luopumisesta. Sen sijaan hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus työskentelee määrätietoisesti yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi yhteiskunnassa.

Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta huomauttaa lyhyestä lausuntoajasta, joka ajoittuu kesälomakaudelle. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta ei pidä tätä hyvän hallintotavan mukaisena.

Lähteet:

Alemanji, A. A. (2024). As Soon as They See You Coming, They Feel They Need to Protect Their Child: Black Male Kindergarten Teacher's Experience Of Racism in Finland. *Educational Practice and Theory*, 46(1), 49-69.

Ikävalko, E. (2016). Vaikenemisiä ja vastarintaa: Valtasuhteet ja toiminnan mahdollisuudet oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa. Helsinki: Helsingin yliopisto

Layne, H. (2019). *Ethnicity and race in childhood (Finland)*. Bloomsbury Education and Childhood Studies.

Layne, H., & Lipponen, L. (2014). Student teachers in the contact zone: developing critical intercultural 'teacherhood' in kindergarten teacher education. *Globalisation, Societies and Education*, 14(1), 110–126. <https://doi.org/10.1080/14767724.2014.980780>

Loukola, S. "Not in Our Daycare"? Commitments and Obstacles to Antiracism in Finnish ECEC. *Early Childhood Educ J* (2023). <https://doi.org/10.1007/s10643-023-01540-5>

Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkänen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. (2019). Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Siippainen, A. (2018). Sukupolvisuhteet, hallinta ja subjektifikaatio: Etnografinen tutkimus lasten ja aikuisten suhteista vuorohoitopäiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. JYU dissertations, 4.

Tampereen yliopisto - Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, dekaani
Tiina Silander ja varhaiskasvatuksen apulaisprofessori Maiju Paananen